

WOMEN GOING GREENER

2023-1-EL01-KA210-ADU-000164781

Reducing the environmental footprint
of Female Entrepreneurship

MODUL 5: Finansiranje zelenih snova

Co-funded by
the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission can not be held responsible for any use which may be made of the information contained therein

Ovaj dokument je razvila Energetska zadruga WEnCoop Limited Liability u okviru projekta "WomEn Going Greener – Reducing the environmental footprint of Female Entrepreneurship".

Ovaj dokument odražava samo stavove autora, a Evropska unija ne može biti odgovorna za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njemu.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Zeleno finansiranje	4
3. Žene i zeleno preduzetništvo	6
3.1 Zašto su žene u biznisu dobar odluka?	7
3.2 Finansijski alati "u službi" zelenog preduzetništva	7
3.3 EU Strategija održivog finansiranja EU	8
3.4 Kako žene mogu pristupiti grantovima, kreditima i investitorima?	8
4. Mogućnosti finansiranja za MSE u procesu ozelenjavanja poslovnih procesa	11
4.1. LIFE program: Instrument EU za finansiranje životne sredine i klimatskih akcija.....	12
4.2. Evropska investiciona banka	14
4.3 Evropska banka za obnovu i razvoj.....	15
4.4. Investicije u zelenu ekonomiju	16
4.4.1 Zeleni investicioni fond	16
4.4.2 Prednosti zelenih investicionih fondova	17
4.4.3 Stvaranje i upravljanje zelenim investicionim fondom	18
5. Crowdfunding za Green Dreams	19
Bibliografija	22

1. Uvod

Zeleno preduzetništvo, odnosno održive poslovne prakse koje daju prioritet zaštiti životne sredine, postalo je kamen temeljac savremene ekonomske strategije u ispitivanim zemljama i Evropskoj uniji (EU). Značaj ovog pristupa leži u njegovoj dvostrukoj sposobnosti da se bavi gorućim ekološkim izazovima uz istovremeno podsticanje ekonomskog rasta. Kako se globalna zajednica suočava sa klimatskim promenama, zagađenjem i iscrpljivanjem resursa, zeleno preduzetništvo predstavlja održiv put ka održivoj budućnosti. U Grčkoj, zemlji sa bogatim prirodnim resursima i živahnim preduzetničkim duhom, integracija zelenih poslovnih praksi je posebno ključna. Međutim, prelazak na zelenije modele često zahteva značajna ulaganja i inovacije, a tu subvencije i finansijski podsticaji igraju ključnu ulogu. Posvećenost EU zelenim inicijativama, o čemu svjedoče značajni finansijski i politički okviri, pruža osnovnu podršku preduzećima. Ove subvencije ne samo da ublažavaju finansijski teret usvajanja održivih praksi, već i stimulišu inovacije i konkurentnost. Koristeći ove mogućnosti, preduzeća imaju priliku da vode šansu da stvore otpornu, ekološku ekonomiju koja postavlja standard za održivi razvoj širom regiona.

2. Zeleno finansiranje

Kako se globalna ekonomija prilagođava klimatskim promenama, preduzeća i investitori razvijaju zelene finansije. Ovo poslednje uključuje svaku strukturiranu finansijsku aktivnost koja se fokusira na obezbeđivanje boljeg ekološkog otiska i otporniju budućnost. Tačnije, zeleno finansiranje (iisdvideo, 2015) se pojavilo kao termin i strategija širom sveta u poslednjih nekoliko godina. Inicijative vezane za obnovljive izvore energije i energetske efikasnost, sprečavanje i kontrolu zagađenja, očuvanje biodiverziteta, projekte kružne ekonomije i održivo korišćenje zemljišta i prirodnih resursa tipični su primeri vrsta projekata koji se odnose na zelene finansije (Frankfurtska škola za finansije i menadžment, KSNUMKS).

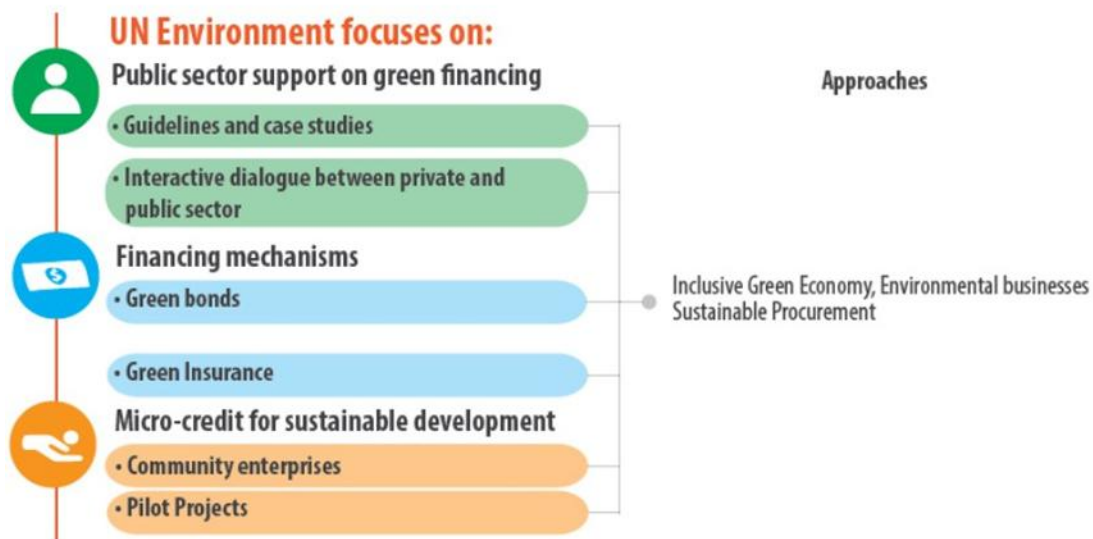
Dakle, kroz zeleno finansiranje, postoji pokušaj da se poveća nivo finansijskih tokova (od bankarstva, mikrokredita, osiguranja i investicija) iz javnog, privatnog i neprofitnog sektora kako bi se povećali i poboljšali prioriteti održivog razvoja. U skladu sa UN-om, glavna svrha je bolje upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima, iskorištavanje mogućnosti, kako za povratak, tako i za dobrobit za životnu sredinu, i postizanje veće odgovornosti.

Neki od elemenata koji bi mogli promovisati zeleno finansiranje su promena regulatornog okvira zemalja, usklađivanje javnih finansijskih podsticaja, povećanje finansiranja iz

različitim sektorima, usklađivanje donošenja odluka o finansiranju javnog sektora sa ekološkom dimenzijom ciljeva održivog razvoja, povećanje ulaganja u čiste i zelene tehnologije, finansiranje održivih zelenih ekonomija zasnovanih na prirodnim resursima i klimatski pametne plave ekonomije i povećati upotrebu zelenih obveznica (UN, Zeleno finansiranje).

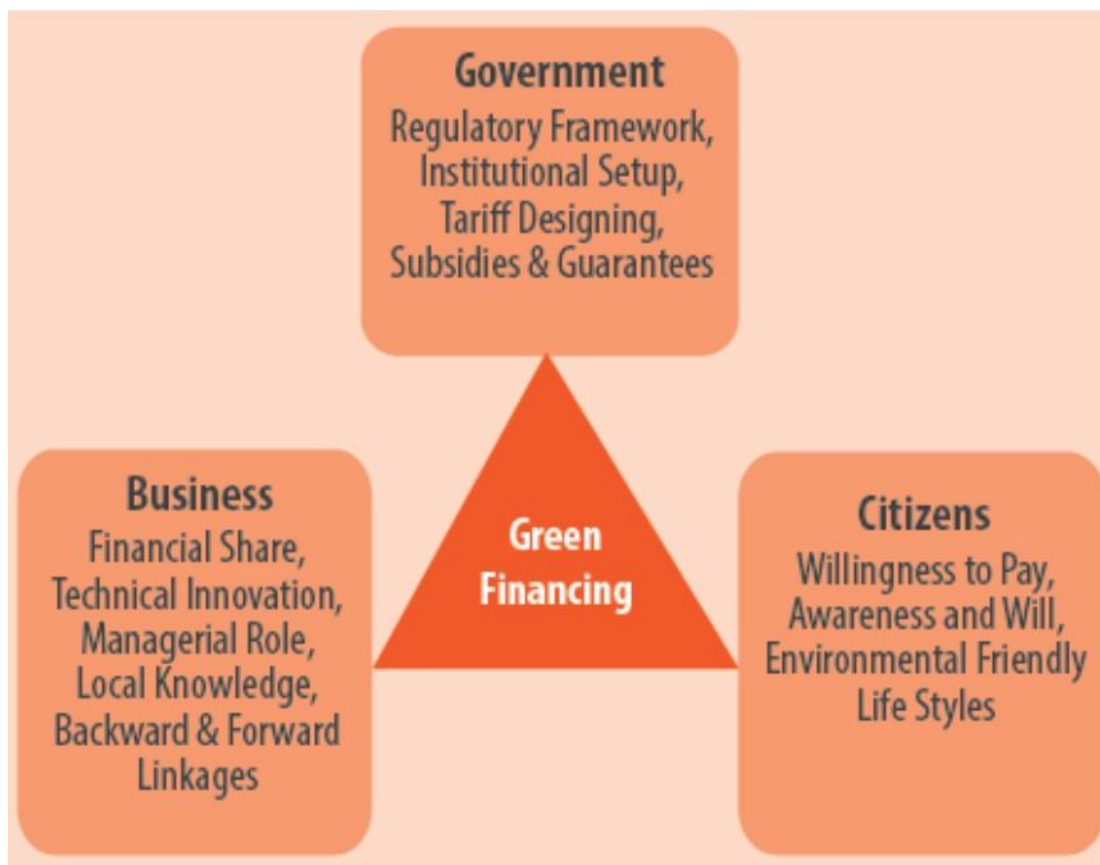
Glavne oblasti za tekući rad na zelenom finansiranju su:

- Podrška javnom sektoru u stvaranju povoljnog okruženja
- Promovisanje javno-privatnih partnerstava o mehanizmima finansiranja kao što su zelene obveznice
- Izgradnja kapaciteta preduzeća u zajednici na mikrokreditima

Sustainable Development Goals (SDGs) and Green Financing

Štaviše, zeleno finansiranje moglo bi povećati partnerstva između vlada, preduzeća i građana uključivanjem glavnih aktera, kao što su finansijska tržišta, banke, investitori, mikrokreditni subjekti, osiguravajuća društva zajedno sa javnim sektorom.

3. Žene i zeleno preduzetništvo

Zeleno preduzetništvo kao i žensko preduzetništvo su zaista povezani jer se oboje fokusiraju na inovacije, održivost i dobrobit društva. Cilj je promovisanje pozitivnih promena i stvaranje inkluzivnih i otpornih ekonomija.

Žene preduzetnice često donose jedinstvene perspektive i inovativna rešenja. U kontekstu zelenog preduzetništva, to može dovesti do razvoja novih, održivih proizvoda i usluga koji se efikasnije bave ekološkim izazovima.

Preduzeća koja vode žene često daju prioritet zajednici i društvenom uticaju, što je u skladu sa ciljevima zelenog preduzetništva. Održive poslovne prakse često uključuju razmatranje dobrobiti lokalnih zajednica i ekosistema, oblasti u kojima žene preduzetnice imaju tendenciju da se fokusiraju.

Sve je veće priznanje potrebe da se podrže i žene i zeleni preduzetnici kroz politiku i finansiranje. Programi koji nude subvencije i podsticaje za zelene poslovne inicijative mogu istovremeno promovisati rodnu ravnopravnost obezbeđujući ženama preduzetnicama pristup ovim resursima.

Takođe, podrška ženama u zelenom preduzetništvu može dovesti do značajnog ekonomskog rasta i otvaranja radnih mesta. Zelena preduzeća koja vode žene mogu da uđu na tržišta u nastajanju za održive proizvode, doprinoseći širem ekonomskom razvoju i diversifikaciji.

Žene lideri u zelenom preduzetništvu često služe kao uzori i zagovaraju održive prakse, inspirišući druge žene da uđu na teren i promovišu upravljanje životnom sredinom.

3.1 Zašto su žene u biznisu dobar odluka?

Podrška ženama u preduzećima vezanim za životnu sredinu i klimu ima potencijal da poveća profit i ima dugotrajniji efekat iz nekoliko razloga.

- ✓ Žene su obično više pogođene klimatskim promenama i povezanim problemima, što im daje jedinstvenu perspektivu i sposobnost da dođu do inovativnih poslovnih rešenja za otpornost, prilagođavanje i ublažavanje zajednice.
- ✓ Žene nadmašuju ekološko, socijalne i upravljačke metrike u poređenju sa muškarcima, uključujući i u domenu preduzetništva.
- ✓ Žene imaju bolje rezultate u liderstvu, rešavanju problema i inovacijama, što može doprineti unapređenju zelenih tehnologija i klimatskih rešenja.
- ✓ Žene imaju komparativne prednosti u razvoju klimatskih tehnologija i zelenih rešenja koja koriste ženama potrošačima i utiču na do 80 odsto odluka o kupovini (Tsifti, 2023).

3.2 Finansijski alati "u službi" zelenog preduzetništva

Prvo, hajde da se fokusiramo na Grčku. Narodna banka obezbeđuje:

1. Zeleni krediti: obezbediti preduzećima i potrošačima potreban kapital za implementaciju zelenih inicijativa, kao što su instalacija sistema obnovljivih izvora energije ili inovativne i energetske efikasne opreme za novi i održivi proizvodni proces.
2. Zelene obveznice: hartije od vrednosti koje izdaju vlade, kompanije ili finansijske institucije za finansiranje ekološki prihvatljivih projekata, na primer, obnovljivi izvori energije ili održivi transport.
3. Zeleni fondovi: investicioni fondovi koji prikupljaju novac od više investitora za ulaganje u diverzifikovani portfelj zelenih sredstava, kao što su kompanije za obnovljive izvore energije i održivi infrastrukturni projekti.
4. Fondovi kojima se trguje zelenom berzom: investicioni fondovi koji su primljeni u trgovanje na berzi i prate posebne akcije, obveznice ili indekse koji se fokusiraju na zelene investicije.

5. Zeleni privatni kapital i rizični fondovi: investicione firme koje obezbeđuju kapital start-upima ili osnovanim kompanijama koje se bave ekološki održivim projektima ili tehnologijama (Narodna banka, 2023).

3.3 EU Strategija održivog finansiranja EU

I akademska istraživanja i finansijski sektor posvećuju povećanu pažnju održivom finansiranju zbog ključne uloge finansijskog sektora u pružanju adekvatnog kapitala. ESG finansijska rešenja, prema vrhunskim menadžerima imovine i investicionim firmama, razmatraju pitanja održivosti u svakoj fazi investicionog procesa. Iako se termini održivo finansiranje, zeleno finansiranje i finansiranje klime često koriste kao sinonimi, važno je razlikovati ih posebno. Praksa računovodstva ekoloških, socijalnih i upravljačkih faktora (ESG) u investicionim izborima finansijskog sektora poznata je kao održivo finansiranje. Faktori životne sredine mogu uključivati izbegavanje zagađenja, očuvanje biodiverziteta, kružnu ekonomiju i ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama (Evropska komisija, 2021e; Berrou et al., 2019). Postoje brojni pristupi za definisanje zelenog novca u odnosu na održivost (Evropska komisija, KSNUMKS). U ovom radu, zeleno finansiranje je definisano kao finansiranje inicijativa koje imaju pozitivan uticaj na životnu sredinu, kao što su smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte, poboljšanje energetske efikasnosti i smanjenje zagađenja vazduha, vode i zemljišta. S obzirom na to da zelene finansije posmatramo kao podskup održivog finansiranja, ova definicija je u skladu sa Uredbom o taksonomiji, ciljevima Evropskog zelenog dogovora i definicijom G20 Green Finance Study Group (2016) (Bruhl, 2021). Shodno tome, finansiranje klime može se posmatrati kao podskup zelenog finansiranja, jer se odnosi na finansiranje vladinih i privatnih inicijativa koje imaju za cilj da pomognu prilagođavanju i ublažavanju klimatskih promena (Hong et al., 2020).

3.4 Kako žene mogu pristupiti grantovima, kreditima i investitorima?

Najteži izazov za sve nove preduzetnike da pokrenu green start uppers je da obezbedi adekvatno finansiranje i finansiranje. Ovaj aspekt postaje važniji kada su "zeleni" preduzetnici žene. Oni se suočavaju sa značajnim izazovima u pristupu kapitalu koji im je potreban za rast poslovanja i implementaciju zelenih praksi. U zemljama u razvoju, jaz u finansiranju je 1,5 biliona dolara. Pored toga, žene preduzetnice imaju manje šanse da dobiju sredstva od "anđeoskih investitora i rizičnih kapitalista" koji imaju tendenciju da favorizuju muške poduhvate. Neke od mogućih opcija za žene su da prevaziđu ove prepreke i postignu svoje ciljeve su sada pomenuti:

- A. Grantovi: Vlade, fondacije, korporacije, organizacije itd. Obezbeđuju ova bespovratna sredstva. Žene preduzetnice treba da promovišu sebe i svoje zeleno preduzeće podnošenjem predloga koji pokazuju izvodljivost, uticaj i održivost

svojih ideja, jer ovi grantovi izgleda da su konkurentni. Oni često imaju stroge kriterijume podobnosti, zahteve za izveštavanje i rokove i ne podrazumevaju nikakav dug ili kapitalne obaveze. Neki od ovih grantova su:

↗ **Horizont Evropa (EIC Accelerator)**

Horizon Europe, kroz EIC Accelerator, nudi snažnu priliku za žene preduzetnice u zelenim startupima. Ovaj program je dizajniran da podrži visokorizične inovacije visokog potencijala koje bi mogle poremetiti postojeća tržišta ili stvoriti potpuno nova. Poduhvati koje vode žene sa snažnim fokusom na održivost mogu imati koristi od ovog granta, koji obezbeđuje do 2,5 miliona evra finansiranja, zajedno sa potencijalnim kapitalnim investicijama. Proces prijave je konkurentan, zahteva detaljne predloge koji pokazuju izvodljivost i uticaj inovacije. Uspešni kandidati ne samo da dobijaju finansijsku podršku, već i dobijaju pristup mreži investitora i usluga za razvoj poslovanja, što ga čini značajnim podsticajem za žene koje nastoje da unaprede zelene inicijative.

↗ **Evropski socijalni fond plus (ESF+)**

Evropski socijalni fond Plus (ESF +) je još jedan bitan resurs za žene preduzetnice u zelenim startupima, posebno onima koji su fokusirani na socijalnu inkluziju i zapošljavanje u sektoru zaštite životne sredine. ESF + ima za cilj da poboljša mogućnosti zapošljavanja i socijalnu integraciju širom EU, sa snažnim naglaskom na podršku ranjivim grupama, uključujući žene. Ciljajući zelene poslove i održive poslovne prakse, preduzeća koja vode žene mogu pristupiti značajnim sredstvima za podršku njihovom rastu. Fond može pokriti do 85% prihvatljivih troškova projekta, nudeći snažnu finansijsku osnovu za žene preduzetnice da implementiraju i prošire svoje zelene inicijative, a istovremeno doprinose socijalnom i ekološkom poboljšanju.

↗ **Fond osnivača žena**

Fond ženskih osnivača je firma rizičnog kapitala koja se fokusira na ulaganja u ranoj fazi u startupe koje vode žene, uključujući i one u Evropi. Iako nije tradicionalna donacija, ona služi kao važan izvor kapitala za žene preduzetnice, posebno one koje pokreću ili skaliraju zelene i održive biznise. Fond je posvećen podršci osnivačicama koje probijaju nove terene u različitim industrijama, uključujući i one fokusirane na uticaj na životnu sredinu i održivost. Obezbeđivanjem investicija, a ne grantova, Fond osnivača nudi ne samo finansijsku podršku, već i stratešku podršku, mentorstvo i pristup mreži uspešnih žena preduzetnica i investitora. Ova kombinacija resursa čini ga neprocenjivom imovinom za žene koje nastoje da razvijaju svoje zelene poduhvate na konkurentnom tržištu.

B. **Kredit:** Krediti su pozajmljena sredstva koja se moraju otplatiti sa kamatom u određenom vremenskom periodu. Banke, mikrofinansijske institucije, online platforme ili drugi zajmodavci pružaju ženama ove kredite kako bi započele ili

proširile svoje poslovanje, kupile opremu, pokrile operativne troškove i zaposlile osoblje. Neki primeri kredita koji služe ženama zelenim preduzetnicima su:

⇒ **EBRD Program "Žene u biznisu"**

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) nudi program Žene u biznisu, koji pruža prilagođena finansijska rešenja za žene preduzetnice u više sektora, uključujući zelena preduzeća. Ovaj program uključuje kredite koji se pružaju preko partnerskih banaka, zajedno sa dodatnom podrškom kao što su poslovne savetodavne usluge i mentorstvo. Zeleni startupi koje vode žene mogu koristiti ove kredite za ulaganje u održive prakse, kupovinu ekološke opreme ili proširenje poslovanja. Program takođe nudi objekte za podelu rizika koji mogu da smanje potreban kolateral, što olakšava ženama preduzetnicama pristup kapitalu koji im je potreban.

⇒ **SME Go Green (EBRD)**

Inicijativa SME Go Green, koju takođe podržava EBRD, još je jedna odlična opcija za žene preduzetnice koje se fokusiraju na održivost. Ovaj program nudi kredite posebno dizajnirane da pomognu malim i srednjim preduzećima (MSP) da ulažu u zelene tehnologije i prakse. Žene preduzetnice mogu koristiti ove kredite za nadogradnju na energetske efikasne mašine, smanjenje emisija ugljenika ili implementaciju drugih zelenih inovacija. Pored finansiranja, program često uključuje tehničku pomoć kako bi pomogao preduzećima da efikasno sprovedu svoje zelene projekte.

⇒ **Ženski svetski bankarski mikrofinansijski krediti**

Žensko svetsko bankarstvo je globalna neprofitna organizacija koja partneri sa mikrofinansijskim institucijama za pružanje finansijskih usluga prilagođenih potrebama žena preduzetnica. Za zelene preduzetnike, ovi mikrofinansijski krediti mogu se koristiti za pokretanje ili rast održivog poslovanja, kupovinu ekoloških materijala ili pokrivanje operativnih troškova. Ovi krediti su dizajnirani da budu dostupni, sa fleksibilnim uslovima koji se prilagođavaju jedinstvenim izazovima sa kojima se žene suočavaju u poslovnom svetu, posebno u regionima u razvoju gde pristup tradicionalnim bankarskim kreditima može biti ograničen. Fokus na malim, upravljivim kreditima čini ih idealnim za žene koje vode zelene startupe kojima su potrebna sredstva za postepeno skaliranje svojih operacija.

- C. **Investitori:** Investitori su ljudi ili organizacije koje obezbeđuju novac u zamenu za podelu profita ili vlasničkog udela u kompaniji. Postoje različite kategorije investitora, uključujući investitore uticaja, rizične kapitaliste, anđeoske investitore i platforme za Crowdsourcing. Pored finansijskih sredstava, investitori mogu ženama eko-preduzetnicima pružiti pristup tržištu, mogućnosti umrežavanja i

strateške savete. S druge strane, zato što traže odgovornost, uticaj i velike prinose od preduzetnika koje podržavaju, investitori takođe mogu biti izbirljivi. Investitori koji daju prioritet ženskim zelenim preduzetnicima uključuju, na primer:

⇒ **SheEO**

SheEO je globalna zajednica žena koje podržavaju, finansiraju i slave žene preduzetnice koje rade na svetskoj "Svetskoj listi obaveza", koja uključuje održivost i ekološke izazove. SheEO pruža beskamatne kredite poduhvatima koje vode žene sa fokusom na društveni uticaj, uključujući zeleno preduzetništvo. Pored finansiranja, SheEO nudi moćnu mrežu žena koje djeluju kao mentori, savjetnici i kupci, pružajući snažan sistem podrške ženama zelenim preduzetnicima da povećaju svoje poslovanje i povećaju svoj uticaj.

⇒ **Mreža Anđela investitora**

"Pipeline Angels" je mreža za ulaganje anđela koja se fokusira na promenu lica anđeoskog ulaganja stvaranjem kapitala za žene i nebinarne ženske socijalne preduzetnice, uključujući i one u zelenom sektoru i sektoru održivosti. Članovi Pipeline Angels su investitori koji su posvećeni podršci kompanijama koje stvaraju društveni i ekološki uticaj. Za žene eko-preduzetnice, ova mreža obezbeđuje ne samo potreban kapital, već i mentorstvo i pristup raznovrsnoj mreži uticajnih investitora posvećenih podsticanju održivog i inkluzivnog rasta.

⇒ **Chrisalis Kapital**

Chrisalis Capital je firma rizičnog kapitala koja ulaže u startupe koje vode žene sa snažnim naglaskom na održivim i ekološki prihvatljivim preduzećima. Chrisalis Capital se fokusira na investicije u ranoj fazi, pružajući finansijsku podršku i stratešku podršku potrebnu za napredovanje zelenih startupa. Njihov investicioni pristup je holistički, gledajući ne samo na finansijske povrate, već i na ekološki i društveni uticaj poduhvata koje podržavaju. To čini Chrisalis Capital idealnim partnerom za žene preduzetnice koje imaju za cilj da skaliraju inovativne zelene biznise uz održavanje snažne posvećenosti održivosti.

4. Mogućnosti finansiranja za MSE u procesu ozelenjavanja poslovnih procesa

Potreba za promenama ponašanja u vezi sa klimatskim promenama i potreba preduzeća da se suoče sa sve hitnijim globalnim izazovima doveli su do takozvanih **eko-preduzetnika**, koji kombinuju poslovnu sposobnost sa snažnom posvećenošću održivosti životne sredine. Glavna karakteristika ovih preduzeća je da posluju na ekološki osviješten način i imaju za

cilj da minimiziraju svoj negativan uticaj dok maksimiziraju svoj pozitivan doprinos održivosti.

Finansijski gledano, eko-preduzetnici dobijaju sve više i više pažnje. Vlade i međunarodne organizacije stalno prepoznaju potrebu za podrškom i ulaganjem u ekološki prihvatljiva preduzeća. Štaviše, tehnološki napredak i rastuća svest potrošača dovode do održivijih rešenja, koja imaju pozitivan uticaj i postižu finansijske prednosti (Top Opcije finansiranja za zelena preduzeća: grantovi i subvencije: Vladina podrška za zelene inicijative, n.d.).

Velike i subvencijske mogućnosti mogu se dobiti iz različitih izvora. Pre svega, broj vladinih podsticaja za zelena preduzeća se stalno povećava. U zavisnosti od zemlje, vlade obezbeđuju državne grantove, grantove za energetska efikasnost, grantove za istraživanje i razvoj i subvencije za projekte obnovljivih izvora energije. Identifikovanjem ovih mogućnosti i iskorištavanjem ovih sredstava, zelena preduzeća ne samo da mogu pozitivno uticati na životnu sredinu, već i napredovati na konkurentnom tržištu.

Na drugom nivou, inkubatori i akceleratori su odlična šansa za pristup mogućnostima finansiranja. U tom smislu, inkubatori i akceleratori su se pojavili kao ključni igrači u pružanju startup sa potrebnom podrškom za procvat.

Na kraju, ali ne i najmanje važno, jedan od najefikasnijih načina za rast vašeg zelenog poslovanja je stvaranje strateških partnerstava, sa poznatim ekološkim brendovima. Ovo partnerstvo može povećati vaš domet, otvoriti vrata novim tržištima i podsticati razmjenu znanja. Da bi se postiglo uspešno partnerstvo, potrebno je vreme da procene svoje podsticaje održivosti, pronađu zajedničke ciljeve i vrednosti koje su u skladu sa vašim akcijama, a u poslednjoj fazi sarađuju na marketinškim kampanjama i razmeni znanja i resursa.

Još jedna prilika za finansiranje dolazi od Evropske komisije je Evropska izvršna agencija za klimu, infrastrukturu i životnu sredinu (CINEA), koja upravlja različitim evropskim programima finansiranja i inicijativama posvećenim unapređenju održivosti, otpornosti na klimu i izvrsnosti infrastrukture. CINEA služi kao katalizator za usmeravanje finansijskih sredstava i stručnosti na projekte koji imaju trajan uticaj na životnu sredinu i društvo. Detaljne mogućnosti su:

4.1. LIFE program: Instrument EU za finansiranje životne sredine i klimatskih akcija.

Podprogrami:

1. Priroda i biodiverzitet: Podprogram za prirodu i biodiverzitet će imati za cilj zaštitu i obnovu prirode Evrope i zaustavljanje i preokretanje gubitka biodiverziteta. Tako, LIFE Priroda i biodiverzitet pod-program će nastaviti da finansira projekte očuvanja prirode, posebno u oblastima biodiverziteta, staništa i vrsta. On će podržati projekte koji doprinose

implementaciji direktiva EU o pticama i staništima, a posebno razvoju i upravljanju mrežom Natura 2000 i Uredbom o MRS, i podržaće postizanje ciljeva strategije EU za biodiverzitet za 2030. godinu, koja je deo Zelenog dogovora EU.

2. Kružna ekonomija i kvalitet života podprogram: Kružna ekonomija i kvalitet života podprogram ima za cilj da zaštiti, obnovi i poboljša kvalitet životne sredine kroz direktne intervencije ili podržavajući integraciju tih ciljeva u druge politike. Takođe nastoji da olakša prelazak na održivu, kružnu, netoksičnu, energetske efikasnu i klimatski otpornu ekonomiju. Zbog toga će LIFE nastaviti da sufinansira inicijative za zaštitu životne sredine, posebno one koje se odnose na kružnu ekonomiju. Ovi projekti nastoje da se bave upravljanjem životnom sredinom, zemljištem, vodom, vazduhom, bukom i oporavkom otpada, kao i hemijskim upravljanjem i oporavkom tla. Kroz takozvane standardne akcijske projekte (SAP), potprogram prvenstveno dodeljuje grantove za akcije projektima koji implementiraju kreativna i najbolja rešenja u različitim oblastima. Takođe se bavi načinom na koji se zakon i politika EU o životnoj sredini sprovode, prate i vrednuju kroz ono što je poznato kao strateški integrisani projekti (SIP). Tokom životnog veka projekta, Evropska komisija traži rešenja koja su pripremljena za implementaciju blizu tržišta u industrijskom ili komercijalnom obimu.

3. Podprogram za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama: Podprogram za ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama doprinijet će prelasku na održivu, energetske efikasnu, klimatski neutralnu i otpornu ekonomiju zasnovanu na obnovljivim izvorima energije, čime će se doprinijeti održivom razvoju.

-Ublažavanje klimatskih promena: Klimatski podprogram podržava inicijative vezane za poljoprivredu, korišćenje zemljišta, upravljanje tresetištima, obnovljivim izvorima energije i energetske efikasnošću. U cilju smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte, implementacije i poboljšanja politike i zakonodavstva EU i razvoja najboljih praksi i rešenja, nudi podršku za pilot, demonstracije i projekte najbolje prakse. Pored toga, potprogram podstiče upotrebu integrisanih metoda u regionalnoj ili nacionalnoj implementaciji akcionih planova i mera ublažavanja klimatskih promena.

-Prilagođavanje klimatskim promenama: Urbana adaptacija i planiranje korišćenja zemljišta, otpornost infrastrukture, održivo upravljanje vodama u područjima sklonim suši, upravljanje poplavama i obalom, otpornost poljoprivrednog, šumarskog i turističkog sektora i/ili podrška najudaljenijim regionima EU: spremnost za ekstremne vremenske prilike, posebno u priobalnim područjima su među oblastima u kojima se projekti sufinansiraju programom LIFE. Nudi akciono finansiranje za pilot, demonstracije i inicijative za najbolju praksu koje pomažu u izgradnji otpornosti na klimatske promjene. Pored toga, podprogram za klimu podržava integrisane inicijative koje sprovode politiku i strategiju EU za prilagođavanje klimatskim promenama.

4. LIFE Clean Energy Transition sub-program: LIFE Clean Energy Transition sub-program se zasniva na dostignućima programa Inteligentna energija Evropa (2003–2013) i Horizon 2020 Energy Efficiency (2014–2020). Podržava sprovođenje politika EU vezanih za održivu energiju, uključujući Evropski zeleni dogovor, Energetske uniju (2030 energetske i klimatske ciljevi) i dugoročnu strategiju dekarbonizacije Evropske unije za 2050. godinu.

Sa budžetom od skoro 1 milijarde evra za godine 2021-2027, LIFE Tranzicija na čistu energiju podprogram nastoji da finansira koordinaciju i podršku inicijativama (Ostali akcioni grantovi) širom Evrope kako bi se olakšao prelazak na energetske efikasne, klimatski neutralne i otporne ekonomije zasnovane na obnovljivim izvorima energije. To su inicijative EU visoke vrednosti koje imaju za cilj da uklone tržišne barijere koje ometaju društveno-ekonomski prelazak na održivu energiju. Oni obično uključuju veliki broj malih i srednjih zainteresovanih strana, kao i veliki broj aktera, kao što su lokalne i regionalne javne vlasti, neprofitne organizacije i potrošači.

Projekti se kofinansiraju u okviru potprograma LIFE Tranzicija na čistu energiju u sledećih pet oblasti intervencije:

- Izgradnja nacionalnog, regionalnog i lokalnog političkog okvira koji podržava prelazak na čistu energiju.
- Ubrzavanje uvođenja tehnologije, digitalizacije, novih usluga i poslovnih modela i unapređenja srodnih profesionalnih veština na tržištu.
- Privlačenje privatnih finansija za održivu energiju.
- Podrška razvoju lokalnih i regionalnih investicionih projekata
- Uključivanje i osnaživanje građana u tranziciji na čistu energiju (EC, LIFE program).

Program LIFE ima za cilj:

- pomoći u prelasku na otpornu, klimatski neutralnu, energetske efikasnu, održivu i kružnu ekonomiju zasnovanu na obnovljivim izvorima energije

-zaštiti, napuniti i poboljšati kvalitet životne sredine, obuhvatajući vazduh, vodu i tlo

-zaustaviti i preokrenuti gubitak biodiverziteta

-Uхватiti se u koštac sa degradacijom ekosistema

Finansijska koverta LIFE programa se sprovodi kroz četiri potprograma:

- Priroda i biodiverzitet
- Kružna ekonomija i kvalitet života
- Ublažavanje klimatskih promena i prilagođavanje
- Tranzicija na čistu energiju

4.2. Evropska investiciona banka

EIB podržava održive projekte i ima specifične programe za žene preduzetnice kroz različite mehanizme i inicijative.

- Rodna strategija EIB grupe: EIB grupa ima namensku rodnu strategiju čiji je cilj promovisanje rodne ravnopravnosti i ekonomskog osnaživanja žena. To uključuje pružanje finansijske i tehničke podrške preduzećima koja vode žene.
- Evropski fond za strateška ulaganja (EFSI) i InnovFin: U okviru ovih inicijativa, EIB nudi finansijska rešenja prilagođena potrebama žena preduzetnica, posebno u inovativnim i održivim sektorima (Evropski fond za strateška ulaganja (EFSI): Poticanje zapošljavanja i rasta, n.d.).
- EIB-ova inicijativa SheInvest: Pokrenuta za jačanje rodne ravnopravnosti i ekonomskog osnaživanja žena u Africi. SheInvest mobilizira sredstva za podršku ženama preduzetnicama i projektima rodne ravnopravnosti, posebno u sektorima održivog razvoja. Za manje od tri godine, inicijativa je podržala 2 milijarde evra rodno pametnih investicija širom kontinenta. Investicije uključuju kreditne linije sa lokalnim bankama kako bi se poboljšao pristup finansiranju preduzeća u vlasništvu i pod vodstvom žena, kao i mikrofinansijske kreditne linije za otključavanje finansiranja za žene preduzetnice. EIB podržava preduzeća u vlasništvu ili kojima upravljaju žene u saradnji sa institucijama kao što su Ugandska razvojna banka i Ecobank Malavi (Jačanje rodne ravnopravnosti širom sveta: EIB proširuje inicijativu SheInvest i jača saradnju sa Razvojnou bankom Ruande, 2022).

EIB saraduje sa različitim partnerima kako bi pojačao svoj uticaj i dosegao više žena preduzetnica:

- Mikrofinansijske institucije: EIB saraduje sa mikrofinansijskim institucijama koje posebno ciljaju žene preduzetnice, pružajući im male kredite i finansijske usluge.
- Partnerstva sa lokalnim bankama: Kroz partnerstva sa lokalnim i regionalnim bankama, EIB osigurava da žene preduzetnice imaju bolji pristup kreditnim olakšicama i finansijskim uslugama prilagođenim njihovim potrebama.
- Saradnja sa međunarodnim organizacijama: EIB saraduje sa organizacijama kao što su Evropska komisija, Ujedinjene nacije i razne nevladine organizacije kako bi podržali rodno fokusirane i održive razvojne projekte.

4.3 Evropska banka za obnovu i razvoj

Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) sprovodi Program finansiranja žena u biznisu sa Zapadnog Balkana sa opštim ciljem promovisanja učešća žena u biznisu pomažući malim i srednjim preduzećima (MMSF) koje vode žene da pristupe finansiranju i znanju, što je kompatibilno sa Strateškom inicijativom Banke (SGI) i Inicijativom za mala preduzeća (SBI) (EBRD), Program WB Women in Business). Komponentu granta TC finansiraju vlade Švedske i Luksemburga, a komponentu granta koja nije TC finansira Specijalni fond akcionara EBRD-a. Ukupan iznos granta je 6,5 miliona evra. Stoga, mogućnosti finansiranja srpskih preduzeća vođenih ženama

U okviru ove inicijative, EBRD je potpisao finansijski paket od 72 miliona evra sa Bancom Intesa Beograd za jačanje konkurentnosti i trgovinskog potencijala preduzeća u Srbiji, unapređenje zelene tranzicije zemlje i promovisanje finansijske inkluzije. Ovaj paket se sastoji od tri finansijska instrumenta: novog okvira za podelu rizika, zajma u okviru programa SME Go Green koji sufinansira Evropska unija i starijeg zajma u okviru programa Žene u biznisu na Zapadnom Balkanu.

Stoga će Banca Intesa biti prva banka u Srbiji koja će imati koristi od novog okvira za podelu rizika u iznosu do 50 miliona evra, koji omogućava EBRD-u da deli izloženost partnerskih banaka lokalnim malim i srednjim preduzećima kroz učešće u riziku bez finansiranja. EBRD će garantovati do 65 odsto svakog podkredita koji Banca Intesa pruža kvalifikovanim klijentima, pri čemu će obaveza Banke potencijalno dostići do 50 miliona evra.

Štaviše, kredit od 15 miliona evra u okviru SME Go Green programa će obezbediti podkredite malim i srednjim preduzećima u Srbiji, omogućavajući im da ulažu u prakse održivosti, usvoje međunarodno priznate standarde kvaliteta, povećaju investicije u zelenu ekonomiju (posebno ozelenjivanje lanaca snabdevanja agrobiznisom) i promovišu pravedniji pristup finansiranju klimatskih promena i drugim sredstvima za mala i srednja preduzeća koja vode žene. Banca Intesa ima za cilj da izdvoji 70 odsto ovih sredstava za projekte koji ispunjavaju uslove u okviru inicijative Green Economy Transition (GET) (Pavlova, 2024).

Viši zajam u iznosu do 7 miliona evra biće pozajmljen malim i srednjim preduzećima koja ispunjavaju uslove za žene u skladu sa kriterijumima druge faze programa Žene u biznisu sa Zapadnog Balkana. Ovo je sedmi uzastopni kredit Banca Intesa u okviru ovog programa, nakon uspeha prethodnih objekata. Kredit će podržati ekonomsku inkluziju žena olakšavanjem pristupa finansijama i poslovnim savetodavnim uslugama za mala i srednja preduzeća koja vode žene (Pajic, 2024).

Doduše, EBRD prevazilazi saradnju sa UniCredit Bank Serbia za SME Go Green program, doprinoseći iznosom do 10 miliona evra. Potkrediti će biti dodeljeni srpskim preduzećima koja se slažu sa kriterijumima prihvatljivosti i fokusiraju se na investicije u zelenu ekonomiju. UCB će imati za cilj da isporuči 70 odsto prihoda za projekte koji ispunjavaju uslove za tranziciju zelene ekonomije (EBRD, FIF - SME Go Green - UniCredit Bank Serbia).

4.4. Investicije u zelenu ekonomiju

4.4.1 Zeleni investicioni fond

Definicija: Zeleni investicioni fond je finansijsko sredstvo dizajnirano da mobilizuje kapital za projekte i kompanije koje se fokusiraju na klimatske promene, što se zaista povezuje sa održivošću kompanija. To znači da promoviše održivi razvoj. Ovi fondovi

imaju za cilj da pruže finansijsku podršku inicijativama koje su u skladu sa ekološkim, socijalnim i upravljačkim kriterijumima, a istovremeno generišu konkurentne finansijske prinose.

Ciljevi:

Osnovni ciljevi GIF-a se odnose, prvo, na povećanje ulaganja u ekološki prihvatljive projekte i tehnologije. Takođe, GIF olakšava prelazak na niskougljičnu i održivu ekonomiju. Najvažnije je da generiše pozitivne ekološke, socijalne i finansijske rezultate za investitore i zainteresovane strane.

Postoje tri kategorije zelenih investicionih fondova:

1. **Javna sredstva:** Oni su postavljeni od strane vladinih organa ili drugih javnih organizacija da pomognu u domaćim zelenim idejama i projektima. Pored koncentrisanja na vitalne industrije kao što su održivi transport, energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije, javni novac se može koristiti za povećanje privatnih investicija.

2. **Private fondovi:** Privatni investitori, uključujući menadžere imovine, banke, i pružaoce osiguranja, podesite ovo. Privatni zeleni fondovi često se fokusiraju na mogućnosti koje pokreću tržište i nastoje da proizvedu konkurentne prinose uz dobar uticaj na životnu sredinu.

3. **Javno-privatna partnerstva:** U cilju razmene rizika, resursa i iskustva, javne i privatne grupe saraduju na ovim fondovima. Oni mogu promovisati održivi rast koristeći prednosti obe industrije, a često se koncentrišu na velike infrastrukturne inicijative.

4.4.2 Prednosti zelenih investicionih fondova

Prednosti investicija u zelenu ekonomiju mogu se identifikovati u različitim sektorima.

Koristi za životnu sredinu

-Smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i promovisanje čiste energije može se postići podrškom preduzećima i inicijativama koje to rade.

-Podrška programima za spašavanje ugroženih vrsta, staništa i ekosistema poznata je kao očuvanje biodiverziteta.

- Ulaganje u održive tehnike šumarstva, poljoprivrede i upravljanja vodama koje štite prirodne resurse poznato je kao upravljanje prirodnim resursima.

Ekonomске koristi

- ❖ Stvaranje radnih mesta: Promovisanje izgleda za zapošljavanje u ekološki prihvatljivim industrijama, uključujući održivu poljoprivredu, energetska efikasnost i obnovljive izvore energije.

- ❖ Inovacije i razvoj tehnologije: Promovisanje proučavanja i stvaranje svežih, ekološki prihvatljivih proizvoda i metoda.
- ❖ Podsticanje dugoročnog ekonomskog rasta uz poštovanje socijalne pravde i ekoloških ograničenja poznato je kao održivi rast.
- ❖ Povećana potražnja na tržištu: Kako preduzeća nastoje da se pridržavaju ciljeva održivosti i smanje svoj ekološki otisak, potražnja za zelenim tehnologijama i opremom visokih performansi raste. U tom smislu, prodavci i proizvođači koji nude ova rešenja mogu da uđu u rastući tržišni segment.
- ❖ Izgradnja zajednice: Izborom novih tehnologija visokih performansi, preduzeća postaju zelenija i pridružuju se zajednici odgovornih kompanija koje smanjuju svoj uticaj na životnu sredinu (GEFF, 2024).

Socijalna davanja

- ❖ Smanjenje siromaštva: Podrška projektima koji poboljšavaju živote i stvaraju mogućnosti za generisanje prihoda za marginalizovane zajednice.
- ❖ Razvoj zajednice: Finansiranje lokalne infrastrukture i usluga koje poboljšavaju kvalitet života stanovnika.
- ❖ Poboljšanja zdravlja: Ulaganje u projekte koji smanjuju zagađenje, poboljšati pristup čistoj vodi, i promovišu zdravije uslove života.

4.4.3 Stvaranje i upravljanje zelenim investicionim fondom

Osnivanje Zelenog investicionog fonda uključuje:

1. Pravni i regulatorni okvir: Obezbeđivanje usklađenosti sa relevantnim zakonima, propisima i industrijskim standardima.
2. Struktura upravljanja i upravljanja fondom: Uspostavljanje transparentne i odgovorne strukture upravljanja, uključujući uloge i odgovornosti odbora, menadžmenta i investicionog odbora.
3. Investiciona strategija i ciljevi: Definisanje investicionog fokusa fonda, ciljnih sektora, tolerancije na rizik i očekivanih finansijskih i uticajnih povrata.

Efikasno upravljanje Zelenim investicionim fondom uključuje:

1. Sourcing i procena investicionih mogućnosti: Identifikovanje i procena potencijalnih investicija koje su u skladu sa strategijom i ciljevima fonda.
2. Portfolio menadžment: Praćenje i upravljanje portfeljem investicija fonda za optimizaciju finansijskih performansi i uticaja.

3. Angažovanje i komunikacija zainteresovanih strana: Održavanje otvorene i transparentne komunikacije sa investitorima, investees i drugim zainteresovanim stranama za razmenu informacija, rešavanje problema i demonstraciju posvećenosti fonda održivosti i odgovornom ulaganju (Stein, 2024) .

Detaljno, zelene investicije nisu samo ekološki korisne, već imaju i dobar poslovni smisao, pomažući kompanijama da steknu uticaj na tržištu. Lizing je održiva opcija za preduzeća da usvoje zelene tehnologije bez stvaranja duga, dok u isto vreme, tehnologije visokih performansi mogu značajno smanjiti potrošnju energije, vode i resursa, što dovodi do uštede troškova. Stoga, ulaganjem u zelene inicijative, preduzeća mogu povećati svoju konkurentnost i profitabilnost.

S druge strane, poduhvati i proizvođači imaju koristi od zelenih investicija na nekoliko značajnih načina. U početku, kako preduzeća nastoje da se pridržavaju ciljeva održivosti i smanje svoj ekološki otisak, sve je veća potražnja za rešenjima dobavljača i proizvođača. Štaviše, inicijative kao što su GEF i njegov selektor zelene tehnologije pružaju prodavcima i proizvođačima nove načine za plasiranje i prodaju svojih proizvoda. Ove platforme daju vidljivost svojim zelenim tehnologijama i pomažu u dosezanju šire publike.

Za životnu sredinu, investicije u zelenu ekonomiju pomažu u ublažavanju negativnih uticaja poslovnih aktivnosti. Implementacija zelenih i obnovljivih izvora energije smanjuje zagađenje i čuva prirodne resurse. Smanjenjem emisije gasova sa efektom staklene bašte i zagađivača, preduzeća doprinose zdravijoj životnoj sredini.

5. Crowdfunding za Green Dreams

Crowdfunding kampanje su postale bitna komponenta savremenog društva, gde pojedinci mogu da doprinesu zahtevima za sredstva vezana za specifične svrhe i ciljeve i na taj način demokratizuju pristup kapitalu. Naime, istraživači prepoznaju dve vrste modela Crowdfundinga: posrednička investicija, koja obuhvata crowd-kreditiranje i kapital crowdfunding i neinvestiranje, uključujući nagradu i donaciju Crowdfunding (Shneor & Vik 2020) .

"Crowdfunding" se može široko definisati kao "napori preduzetničkih pojedinaca i grupa - kulturnih, društvenih i profitnih - da finansiraju svoje poduhvate oslanjajući se na relativno male doprinose od relativno velikog broja pojedinaca koji koriste Internet, bez standardnih finansijskih posrednika" (Mollick, 2014, str. 2). To uključuje "otvoreni poziv, uglavnom putem interneta, za obezbeđivanje finansijskih sredstava bilo u obliku donacije ili u zamenu za budući proizvod ili neki oblik nagrade za podršku inicijativama za određene svrhe" (Belleflamme et al., 2014, str. 588) .

Nedavno, Crowdfunding, inspirisan mikrofinansiranje i Crowdsourcing, postao je novi način za start-up da dobiju sredstva. Izvor sredstava više nije ograničen na rizični kapital i druge kompanije, ali može biti javnost zainteresovana za Crowdfunding projekte. Postoje različiti modeli Crowdfundinga, kao što su zasnovani na donacijama, na bazi kreditiranja,

na osnovu kapitala i na osnovu nagrade; Najpopularniji je nagradni Crowdfunding, u kojem sponzori dobijaju nenovčane povrate. Pored toga, postoji nekoliko faktora koji mogu uticati na uspeh kampanje za Crowdfunding. To ima veze sa kvalitetom projekata, prezentacijom mogućim finansijera, kvalitetom tima i poverenjem, kao i količinom podrške investitora koja utiče na ishode finansiranja (Vang, et.al. (2022)). Iz tog razloga, Crowdfunding je postao način za preduzeća da prikupe sredstva za zelenu proizvodnju.

Pre pokretanja projekata Crowdfunding, neophodno je postaviti cilj finansiranja. Način na koji neko uokviruje poruku kampanje treba da dođe nakon razmatranja i istraživanja. Da bi postigli svoje ciljeve finansiranja, preduzetnici koji vode kampanje za Crowdfunding mogu da izaberu koje informacije će otkriti, kako da ih otkriju i koje alate da usvoje kako bi poboljšali kredibilitet informacija. Na primer, kategorija projekta umerava odnos između okvira poruke i šanse za uspeh kampanje. Konkretno, poljoprivredno-prehrambene kampanje imaju koristi od pozitivno uokvirenih poruka, dok su negativno uokvirene poruke efikasnije za očuvanje klime i kampanje za čistu energiju (Rossolini, et.al. 2021).

Što se tiče motivacije investitora, studije su pokazale da faktori kao što su altruizam, lično zadovoljstvo, entuzijazam doprinosa i učešća i lični interes za ciljeve projekta mogu igrati vitalnu ulogu u ishodima Crowdfundinga (Bagheri et al. 2019 & Chen, et.al 2021).

Otkrijte zelene platforme za Crowdfunding

Od suštinskog je značaja povećati svest o pitanjima zelenog finansiranja među ključnim igračima, što zauzvrat predstavlja ključni element za implementaciju Evropskog fonda za strateška ulaganja (EFSI).

- 1.Kickstarter za održivost
- 2.Seedrs: kapital Crowdfunding sa zelenim Twist
- 3.Indiegogo je fleksibilan pristup finansiranju
- 4.GoFundMe za ekološke uzroke
- 5.Patreon: Održiva podrška kreatorima

Modeli finansiranja:

- Sve ili ništa (AON): U ovom modelu, projekti moraju ispuniti svoj cilj finansiranja u određenom vremenskom okviru. Ako se cilj ne postigne, svi doprinosi se vraćaju, osiguravajući da se nastave samo potpuno finansirani projekti.

- Keep-It-All (KIA): Ovde projekti dobijaju prikupljena sredstva bez obzira na to da li ispunjavaju cilj. Iako je rizičnija, KIA omogućava delimično finansiranje za podršku razvoju projekta.

- Hibridni modeli: Neke platforme kombinuju AON i KIA elemente, nudeći fleksibilnost kreatorima projekata.

Co-funded by
the European Union

Bibliografija

- Bagheri, A., Chitsazan, H., & Ebrahimi, A. (KSNUMKS). Crowdfunding motivacije: Fokus na perspektive donatora. Tehnološko predviđanje i društvene promene, 146, 218–232. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.05.002>
- Prednosti. (n.d.). GEFf Srbija Lizing. Preuzeto 24. jula 2024. od <https://ebrdgeff.com/serbialeasing/the-programme/benefits>
- Jačanje rodne ravnopravnosti širom sveta: EIB proširuje inicijativu SheInvest i jača saradnju sa Razvojnou bankom Ruande. (2022, 20. oktobar). Evropska investiciona banka. Preuzeto 1. jula 2024. iz <https://www.eib.org/en/press/all/2022-411-boosting-gender-equality-around-the-world-eib-expands-sheinvest-initiative-and-strengthens-cooperation-with-development-bank-of-rwanda>
- Brühl, V. (2021). Zelene finansije u Evropi: Strategija, regulacija i instrumenti. Intereconomics, 56(6), 323–330. Preuzeto 21. jula 2024. od <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/6/article/green-finance-in-europe-strategy-regulation-and-instruments.html>
- Chen, I., Dai, R., Vang, L., Iang, S., Li, I., & Vei, J. (2021). Istraživanje namere donatora u dobrotvornom Crowdfunding: Unutrašnje i spoljne motivacije. Industrijski menadžment i sistemi podataka, 121(7), 1664–1683. <https://doi.org/10.1108/IMDS-11-2020-0631>
- Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD). (n.d.). Program WB Women in Business. Preuzeto 20. jula 2024. od <https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/wb-women-in-business-programme.html>
- Evropska banka za obnovu i razvoj. (n.d.). FIF - SME Go Green - UniCredit Bank Serbia. Preuzeto 20. jula 2024. od <https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/55358.html>
- Evropska komisija. (n.d.). LIFE program. Evropska izvršna agencija za klimu, infrastrukturu i životnu sredinu. Preuzeto 10. jula 2024. od https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en
- Evropska komisija. (n.d.). Program za životnu sredinu i klimatske akcije (LIFE). Preuzeto 10. jula 2024. od <https://commission.europa.eu/funding-tenders/find->

[funding/eu-funding-programmes/programme-environment-and-climate-action-life_en](#)

- Evropski fond za strateška ulaganja (EFSD): Poticanje zapošljavanja i rasta. (n.d.). Preuzeto 05. jula 2024. od https://www.eif.org/what_we_do/efsi/
- Evropska investiciona banka. (n.d.). Preuzeto 24. jula 2024. od <https://www.eib.org>
- Zeleno preduzetništvo: Karakteristike investicija i programa koji ih podržavaju. (2023, 25. oktobar). Narodna banka. Preuzeto 10. jula 2024. od <https://www.nbg.gr/el/epaggelmaties/business-life-cycle/results-start-up/prasinhepixeirhmatikohta-xarakteristika-ependusewn-kai-programmata-pou-tis-enisxyoun>
- Mollick, E. (2014). Dinamika Crowdfundinga: Istraživačka studija. Journal of Business Venturing, 29(1), 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.06.005>
- Pavlova, I. (2024, 19. april). EBRD pozajmio Banca Intesa Beograd 15 miliona evra u okviru SME Go Green. SeeNews. Preuzeto 24. jula 2024. od <https://seenews.com/news/ebrd-lends-banca-intesa-beograd-15-mln-euro-under-sme-go-green-1255957>
- Rossolini, M., Pedrazzoli, A., & Ronconi, A. (2021). Ozelenjavanje Crowdfunding kampanje: Istraživanje uokvirivanja poruka i efikasnih komunikacijskih strategija za uspeh finansiranja. Međunarodni časopis za marketing banaka. <https://doi.org/10.1108/IJBM-12-2020-0616>
- Shaw-Barragan, M. (2022). SheInvest: Jačanje rodne ravnopravnosti širom sveta. Kada žene inspirišu. Preuzeto 5. jula 2024. od <https://whenwomeninspire.com/2022/10/20/sheinvest-boosting-gender-equality-around-the-world>
- Shneor, R., & Vik, A. A. (2020). Uspeh Crowdfundinga: Sistematski pregled literature 2010–2017. Baltic Journal of Management, 15(2), 149–182. <https://doi.org/10.1108/BJM-04-2019-0148>
- Najbolje opcije finansiranja za zelena preduzeća: Grantovi i subvencije: Vladina podrška za zelene inicijative. (n.d.). FasterCapital. Preuzeto 24. jula 2024. od <https://fastercapital.com/topics/top-financing-options-for-green-businesses-grants-and-subsidies-government-support-for-green-initiatives.html>

- Tsiftsi, E. (2023). Istraživanje mogućnosti za žene preduzetnice koje pokreću klimatska rešenja (Napomena za diskusiju). Međunarodna finansijska korporacija. Preuzeto 20. jula 2024. od <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/c10d6347-3be5-4a96-b1e4-fcd45f8e5c3f/Exploring-Opportunities-for-Women-Entrepreneurs-Driving-Climate-Solutions.pdf>
- Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu. (n.d.). Zeleno finansiranje. Preuzeto 21. jula 2024. od <https://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-financing>
- Vang, L., Vi, V., Zhou, I., & Meng, F. (2022). Kako zeleno upravljanje lancem snabdevanja promoviše uspeh projekata Crowdfunding? Empirijsko istraživanje zasnovano na metodi KCA. Održivost, 14(19), 12312. <https://doi.org/10.3390/su141912312>
- Žene i zeleno preduzetništvo: Osnaživanje žena u zelenim startupima: Priče o uspehu i strategije. (2024, 20. jun). FasterCapital. Preuzeto 20. jula 2024. od <https://fastercapital.com/content/Women-and-green-entrepreneurship--Empowering-Women-in-Green-Startups--Success-Stories-and-Strategies.html>
- Žene u zelenom preduzetništvu: Osnaživanje žena u zelenim startupima: Priče o uspehu i strategije. (n.d.). FasterCapital. Preuzeto 24. jula 2024. od <https://fastercapital.com/content/Women-in-green-entrepreneurship--Empowering-Women-in-Green-Startups--Success-Stories-and-Strategies.html>
- Zach, St. (2024, 5. jul). Zeleni investicioni fond. Carbon Collective. Preuzeto 5. jula 2024. od <https://www.carboncollective.co/sustainable-investing/green-investment-fund>